

Vrouwelijke oerbeelden in sprookjes

*Een digitaal college aan dertig studenten
op maandag 25 mei 2020 van 13.30 tot 15.00u*

De deeltijdopleiding. Het is maandagmiddag 25 mei. Ik zit klaar achter mijn PC en log voor mijn allereerste digitale college in op TEAMS, een spannende onderneming! Dat inloggen op Teams doen zo'n dertig studenten van de Vrijeschool Pabo in Leiden ook. Verspreid over het hele land zitten we achter onze PC en zien elkaar op het scherm. De studenten volgen de deeltijdopleiding tot leerkracht voor kleuters van drie tot 6 jaar; op verzoek wordt de groep uitgebreid met studenten in opleiding voor de kinderen van de onderbouw van zes tot dertien jaar. Normaal duurt deze opleiding vier jaar. Maar voor mensen met een HBO-of universitaire opleiding is de opleiding van vier jaar ingekort tot twee jaar. Dit is de tweedejaars groep die dit jaar afstudeert.

De achtergrond van de studenten. Na afloop vraag ik naar de achtergrond van enkele studenten uit deze verkorte deeltijdopleiding groep. Dan blijkt dat studente Jodi de studie Nederlands achter zich heeft, Inge de studie antropologie heeft gevolgd en Lotte aan de universiteit voor humanistiek de opleiding tot geestelijk verzorger heeft afgerond. Frankla is sociaal pedagogisch hulpverlener en Ede Hoogbruin, die het initiatief nam tot dit college, studeerde geschiedenis en theologie, net als ik.

De aanleiding voor het verzoek. Op 23 april 2020 ontvang ik de volgende mail van Ede. *'De studenten van de verkorte deeltijd opleiding vrijeschool PABO - kleutervariant- in Leiden, zouden u heel graag uitnodigen op maandag 18 of 25 mei voor een les over sprookjes en oerbeelden. Wij hebben in de lessen in ons eerste jaar en ook nu in de lessen kleuterpedagogiek wel veel gesproken over sprookjes en oerbeelden. Maar sommigen van ons vonden daarin in de opleiding het idee over oerbeelden wat eenzijdig. Nu ken ik uw boek Vrouw Holle en de verborgen wijsheid van sprookjes en om die reden leek u mij de juiste persoon om iets meer in breder perspectief iets over oerbeelden te vertellen. Ook vanuit een ander gender perspectief misschien?'*

In een kennismakend telefoongesprek blijkt Ede eerder met mij kennis gemaakt te hebben op de tentoonstelling *Divine Surprise*, een zes maanden lang durend evenement over God de Moeder van Oud-Israël in het Bijbels Museum in Amsterdam in 2013.

Na mijn toezegging voor 25 mei bereidt zij het college inhoudelijk en technisch met mij voor; zij bezorgt mij diverse vragen van de groep. Het is een lijst geworden van drie A4 pagina's. Die lijst heb ik nu, bij aanvang van het gastcollege, voor mij liggen.

De Facebook van de Vrije School. Ede is eerder een recensie van mijn boek *Weg met de boze heks en de slechte stiefmoeder* (2019) tegen gekomen in het tijdschrift *'MOTIEF Antroposofie in Nederland'* in juli 2019.¹ Die recensie is geschreven door Marika Ortman, oprichter van de facebookgroep Vrijeschool. Al in 2017 zocht Marika contact met mij en

recenseerde drie van mijn boeken die over sprookjes gaan.² Marika had en heeft grote moeite met de klassieke opvatting binnen het Vrijeschool-onderwijs over sprookjes. In deze visie is de laatste versie van de sprookjes van Grimm uit 1857 heilig. Er mag bij het voorlezen geen letter of jota aan veranderd worden. Dit terwijl juist deze versie de meest patriarchale is. Vergelijk je die met eerder geschreven versies van de Grimm-sprookjes dan blijkt dat het vrouwbeeld juist in deze laatste versie het meest negatief is: erfprinsessen vallen in een honderdjarige slaap en moeten wakker gekust door een plotselinge prins op het witte paard; moeders veranderen in boze stiefmoeders die vervolgens ook nog tot boze heks degenereren. Heksen worden voorgespiegeld als kannibales die kinderen vetmesten en op willen eten. Het inwijdingskarakter wordt zo ontkracht.³

Weerstand tegen een cultuurhistorische benadering van sprookjes. Tijdens de opleiding krijgen studenten anno 2020 bij de lessen over sprookjes te horen dat de 1857-versie van de Grimmsprookjes letterlijk voorgelezen dient te worden. Er mag niets aan veranderd worden. Nadat men van de aan mij gerichte uitnodiging vernomen heeft, komen initiatiefneemster Ede geluiden ter ore als zou men mij te feministisch vinden en bang zijn dat ik het antroposofisch erfgoed zou schaden. Wat is toch de oorzaak van deze klassiek-conservatieve houding binnen de antroposofie en daarbuiten? Je leest bij Rudolf Meyer een mogelijke verklaring.⁴ Men onderscheidt een driedelig mensbeeld bestaande uit Lichaam, Ziel en Geest. De ziel wordt als vrouwelijk beschouwd. Die vrouwelijke ziel moet op aarde een moeilijke weg af leggen om zich te zuiveren: de gelouterde ziel wordt genoemd 'Jonkvrouw Sofia'. Het sprookje wordt gezien als voedsel voor de ziel en daarom moet het dus letterlijk worden voorgelezen... Ik ben benieuwd hoe de studenten op mijn cultuurhistorische benadering zullen reageren.

Het college. Klokslag 13.30u komt de Teams-verbinding met de groep zonder haperen tot stand. Deze wordt exact om 15.00 beëindigd. Diverse studenten moeten dan door naar een ander digitaal college.

De inleiding. Ik houd een inleidend praatje en vertel over de breedte van mijn werk; hoe ik onder de patriarchale laag die van de matriarchale of moederlandse laag aan wil boren waarin vrede is en gelijkwaardigheid Dat ik overzichtsboeken heb geschreven over het moederland...dat ik een meer theologisch boek over Sophia en Maria heb geschreven en hoe ik vervolgens ben overgaan tot het onderzoeken van vrouwelijke kunst. Dat ik mij daarna heb bezig gehouden met de *hertaling* van sprookjes, het onderwerp van dit gastcollege: sprookjes in relatie tot oerbeelden...

De sprookjes. Ik ga verder... De orale traditie waar geschreven versies van sprookjes op berusten, stamt uit het moederland. Het zijn de mannen die in de geschiedenis het eerst gaan schrijven. Zij schrijven mythen, legenden en heilige teksten uit de orale traditie op vanuit een aanvankelijk zeer magergericht en androcentrisch perspectief; ze achten het vrouwelijke minderwaardig. Zij schrijven in de tijdsgeest van hun tijd; en dat doet in feite iedere generatie, (heilige) teksten aanpassen aan het eigen tijdsbeeld. Het is belangrijk om dit vernis van sprookjes af te halen en ze terug te vertalen naar een vrouwvriendelijker oerversie waarin het vrouwbeeld positief is. Dat doe ik via de wetenschappelijke methode van de 'tekstarcheologie'. Nu kan ik ingaan op de eerste, schriftelijk gestelde vraag.

Wat is tekstarcheologie? Het is een vraag van Lotte, bovenaan mijn lijst. Ik antwoord: tekstarcheologie is een wetenschappelijke methode om in de heilige tekst of het sprookje diverse lagen te onderkennen; je begint met de laatste of jongste versie of laag en werkt dan terug naar de onderste en diepste om vervolgens uit te komen bij de orale traditie. De Grimm-sprookjes kennen diverse versies; zij zijn gebaseerd op een oerversie uit 1810, die van 1812, 1815, 1819, 1837 en 1857.⁵ Naarmate hun sprookjes succes krijgen, veranderen de Grimms het positieve vrouwbeeld in iets negatiefs, culminerend in de meest patriarchale versie van 1857. Hetzelfde gebeurt in het Russische sprookje van de wijze vrouw Baba Yaga.⁶ Andreas Johns onderzoekt in 2004 meer dan 400 varianten en ontdekt dat naarmate de cultuur patriarchaliseert het heksachtig karakter van Baba Yaga sterk toeneemt, met name in de latere versies van het oudere sprookjes. Uiteindelijk blijven haar positieve aspecten van die der wijze vrouw nog slechts in *een derde* van de teksten naar voren. Hetzelfde gebeurt in sprookjes van Grimm. Hetzelfde gebeurt in mythen, wereldwijd, ook in India.⁷ Hetzelfde gebeurt in heilige teksten, wereldwijd.

Tekstarcheologie in de theologie. Ik leg uit dat ik in mijn studie theologie heb ontdekt dat het Oude Testament op honderden plaatsen is ‘aangepast’ aan normen van een latere generatie; dit gebeurt wanneer een nieuwe generatie terugkomt van Babylonische Ballingschap uit Babylon in de late zesde eeuw v. Chr.⁸ Hun doel is het goddelijk vrouwelijke uit de teksten te verwijderen. Hierdoor gaat de verbinding verloren met de als vrouwelijk ervaren natuur; met de bronnen, de bomen, de bergen, de grotten én de veelal door vrouwenhanden gemaakte beelden van de Grote Godin van Israël, de Moeder van Israël. De ‘corrigerende schrijvers’ veranderen de teksten op allerlei wijzen. Wij zijn hun technieken op het spoor gekomen en daarom kunnen wij nu de teksten terug veranderen in een versie waarin het goddelijk vrouwelijke weer aanwezig is op een positieve manier.

God de Moeder en het goddelijk vrouwelijke verdwijnen. In hun tekstaanpassingen en ‘hervorming’ van het godsbeeld zijn de schrijvers zo goed geslaagd dat latere generaties niet meer weten dat de Hebreeuwse traditie van Oud-Israël naast God de Vader ook God de Moeder kent. Vrouwen missen vanaf dat moment een rolmodel. Dit heeft de monotheïstische godsdiensten waar God overwegend als man wordt voorgesteld, getekend en beschadigd. Onze heilige boeken over de hele wereld staan vol van met heksen, hoeren, femmes fatales en boze tovenaressen. Oorspronkelijk was het oerbeeld dat van een goede moeder. Maar dit oerbeeld is met name in de laatste twee duizend jaar vervormd en negatief gemaakt, ook in sprookjes.

Terugevonden teksten. In de 20^e eeuw zijn er heilige teksten uit de antieke periode teruggevonden waaruit blijkt dat het God zowel mannelijke als vrouwelijke eigenschappen heeft, ook in Oud-Israël en het latere Hebreeuwse Christendom. Door deze vondsten is dit eenzijdig-mannelijke gods- en wereld- en mensbeeld zich nu aan het herstellen. Maar het eenzijdige 19^e eeuwse patriarchale beeld werkt nog altijd door in de geschreven versies van sprookjes en in opera’s. Het mannelijke vervult de rol van hoog, heilig en heldhaftig. Het vrouwelijke wordt vaak gezien als laag bij de grond, dom, naïef en slecht.

Over inwijding. Ik kijk op mijn papier en vind een tweede vraag van Lotte. Ik lees de vraag hardop voor: *‘hoe kun je sprookjes zo vertellen dat iets van de oude wijsheid voor hen beleefbaar wordt in plaats dat we ze volstoppen met de oppervlakkige, negatieve*

karikaturen van vrouwen (en mannen)'. Ik zeg: nu gaan wij over op het thema inwijding. Ik maak deel uit van de spirituele vrouwen- en mannenbeweging; daarnaast ben ik een wetenschapper met een interdisciplinaire benadering. Vanuit de invalshoeken van de evolutionaire psychologie en esoterie schroom ik er niet voor om in mijn boeken begrippen te introduceren als geest, ziel en lichaam. Je kunt in het pad van een mens die incarneert op aarde, een drievoudige structuur zien. Diezelfde structuur zie je in het sprookje. Er zijn drie stappen.⁹

Stap een: Onbewust Volmaakt. De ziel van het kind bevindt zich in principe in een van de hemelen, in een paradijselijke omgeving van licht en vreugde. Er is een oerverbondenheid met de bron. Dit is de fase van *Onbewust Volmaakt*. Die van de druppel in een oceaan van licht en liefde, die niet bewust beseft een individuele druppel te zijn.

Stap twee: Bewust Onvolmaakt. Nu gaat de ziel van het kind incarneren. Eenmaal geboren ervaart de ziel een afgescheidenheid van die eerste fase van oceanisch geluk en eenzijn. De druppel wordt ruw op het droge geworpen. Het levenspad begint en er volgen tal van inwijdingen. Soms brandt de zon zo hard dat de druppel bijna opdroogt en weer een andere keer wordt die door storm en wind bijna weggespoeld. Het is de fase van *Bewust Onvolmaakt*. Als opvoeder en leerkracht is het belangrijk het kind te laten voelen dat je deze oerpijn snapt en ziet. In de verhalen die je als leerkracht of ouder vertelt, ga je het kind voorbereiden om de moeilijkheden die gaan komen met karakter te trotseren.

Stap 3: Bewust Volmaakt. Het meisje staat open voor de lessen van de Wijze Vrouw Holle; zij wil leren en helpen. Zij bewijst een goed hart te hebben voor dieren, planten en ouderen. Haar hart blijkt van goud. En dan volgt de beloning. Zij mag terug naar huis. Zij krijgt van de oude Holle haar spindoel terug, die in de put is gevallen. En onder de poort kleurt haar aura zich goud.

Symbolisch gezien maakt zij hier de derde stap. Haar ziel heeft de hordes goed genomen. De ziel vaart met nieuw geleerde lessen en ervaringen ten hemel terug in de gouden gelukzaligheid. Dat is het basisstramien van Oude Wijsheid dat aan de kinderen kan worden overgedragen ter voorbereiding van het pad door het leven. Ik koppel terug naar Jodi: 'heb ik je vraag goed beantwoord, Lotte?' Ja, Lotte reageert bevestigend.

Wat je zaait zul je oogsten. Goudmarie uit het sprookje van Vrouw Holle heeft de moed in de put te springen en daarna doet zij wat haar goede hart haar ingeeft. Zij lost de dingen op die op haar pad komen. Als leerkracht benadruk je in jouw verhalen dapperheid en moed, je vertelt over saamhorigheid, over de energieën van dieren, bomen en planten en dieren die boodschappen overbrengen en helpen. De gouden regel in elk sprookje is: 'wat je zaait zul je oogsten'. Dus als je het zaad van moed, doorzettingsvermogen, eerlijkheid en vertrouwen op aarde inbrengt, krijg je onverwachte hulp, en zul je dat uiteindelijk terugontvangen. Want: 'wat je zaait zul je oogsten'.

De relatie tussen het sprookje en de jaargetijden.. En passant neem ik een vraag van Anna mee: 'Heb je over theorieën over welke sprookjes in welke tijd van het jaar passen?' 'Ja', antwoord ik, 'er is een relatie tussen sprookjes en jaargetijden'.¹⁰ De inwijdingsmomenten in het Holle-sprookje hebben te maken met de jaargetijden: er is een lenteweide waar de koe die kennelijk gekalfd heeft, gemolken moet worden.¹¹ In de zomer moet het volle graan

geogst waarmee het dagelijks brood gebakken wordt. In het najaar moet de appelboom verlost worden van de zware vrucht. En dan breekt de strenge winter aan. Wanneer het meisje het dekbed van Vrouw Holle uitklopt, gaat het op aarde sneeuwen.

Verhaalelementen zijn uit het inwijdingsverband gerukt. In feite moet je in het Holle sprookje eerst Pekmarie opvoeren en dan pas Goudmarie. Pekmarie is er nog niet aan toe de lessen te leren; de tijd is nog niet rijp. Door teleurstellingen wijs geworden slaagt Goudmarie daarna wel voor de inwijdingsmomenten. Vaak zijn de twee of de drie meisjes die in een sprookje naar voren komen, twee of drie aspecten van één en dezelfde patroon. Het gaat erom dat de levenslessen met vallen en opstaan geleerd worden. Falen en vallen is niet erg. Je leert ervan. Maar je moet wel weer opstaan en in vertrouwen verder gaan. Dat moet een thema zijn dat benadrukt wordt in de 21e eeuwse versie van geupdate sprookjes.

De landschapsmythologie. Net als er een relatie is tussen de sprookjes en jaargetijden is er ook een relatie met het landschap waar een bepaald volksverhaal dat uitgroeit tot sprookje ontstaat. Deze invalshoek tot het sprookje wordt de 'landschapsmythologie' genoemd.¹² Je kunt volksverhalen in de omgeving van je school zoeken en die hertalen. Om bij het Holle-sprookje te blijven: de berg van Holle bestaat echt; die ligt met haar twee toppen in de noord-zuidrichting, ten zuiden van de Duitse stad Kassel. De gebroeders Grimm kijken vanuit hun huis hoog op de heuvel waarop de stad Kassel gebouwd is, uit op het Holle-gebergte meer naar het zuiden. De Holle-berg is 754 m hoog en goed zichtbaar vanuit het noorden. Vanwege de hoogte is het bergmassief van het vroege najaar tot het late voorjaar met sneeuw bedekt. De mensen van vroeger gaan in processie langs de oostzijde, de lentekant, de zomerse zuidkant, de herfstige westkant en de winterse noordkant; elk jaargetijde kent bepaalde volksgewoonten.

Volksgewoonten en rituelen. De boerenbevolking uit de omgeving voert rituelen uit die bij het jaargetijde en het volksgeloof passen.

*In de lente gaan vrouwen aan de oostzijde van de Holle-berg baden in een meer; in de lente is de kleur van de jonge Holle, de maagdelijke lentegodin, wit.¹³ Dit doen de vrouwen uit de regio om zich te bezwangeren met een voorouderziel die zij aanwezig weten in de diepten van de bron in het meer; het is een plek van geboorte en wedergeboorte.

*Aan de zuidzijde ligt de plek voor het Heilig Huwelijk; dat is de plek van de vruchtbare rode Holle, de aanstaande moeder, de rode godin van de zomerse vruchtbaarheid.

*Aan de westzijde gaat de zon onder; er is een grot, die de ingang vormt naar Holle's donkere, onderaardse rijk. Het is daar niet eng, het is geen hel of vagevuur. Het is er moederlands mooi en lieflijk. Hier worden in de herfst en winter rituelen uitgevoerd die te maken hebben met de dood en onderaards voortleven van de zielen in de berg.¹⁴ Het is de plaats van de zwarte Holle.

*Aan de noordzijde wordt vergaderd en berecht.

Na zwart volgt wit. Besef dat de ouden cyclisch denken. In de herfst en winter sterft het zonlicht weg en staat de zon lager. Maar in de lente komt het licht terug; de zon gaat dan weer volop schijnen. Vandaar dat er een onlosmakelijk verband bestaat tussen de zwarte Holle, de grootmoeder en de witte Holle, het jeugdige meisje. Het licht wordt uit het donker wedergeboren, uit de holte bij de wortels van de Holle boom, uit de diepe bron, uit de grot in de berg. Nu stelt Jodi tussendoor een vraag over de witte, rode en zwarte Maria. Ik

antwoord dat ik Maria zie als christelijke voortzetting van de voor-christelijke natuur- en landschapsgodin in haar drie fasen, de witte, de rode en de zwarte.¹⁵

De cyclus van het goddelijk vrouwelijke. In feite doorloopt het goddelijk vrouwelijke ook de witte, rode en zwarte cyclus. God de Moeder wordt ook wel Wijsheid genoemd. Op aarde ontwikkelt zij zich van Meisje via Bruid en Moeder tot de wijze Grootmoeder. De eerste fase is die van jonge vrouw, de witte fase, ook wel de Maagd genoemd; de tweede fase is van de Bruid, de zwangere en Moeder, de rode fase. De derde fase is die van Grootmoeder of Wijze Vrouwe; dit aspect van het goddelijk vrouwelijke staat voor transcendentale wijsheid en geheime kennis. Het staat voor de wijze ingewijde. Het mooie is dat in een nieuwe cyclus de Oude Wijze dan weer incarneert als de jonge zuivere Maagd. Zij ontwikkelt zich vervolgens tot moeder en grootmoeder. Om in klein- en achterkleinkinderen opnieuw in het vlees te komen. Zo komt uit de zwarte doodsfase opnieuw de witte fase met licht en nieuw leven voort.

De omslag. Deze volksgewoonten leven voort totdat de mensen van het platteland in de grote steden gaan wonen; dat is in West-Europa rond 1850. Zij raken ontworteld en verliezen het contact met de aarde. Met het verliezen van de plek waar hun grootfamilie generaties lang verbleef, verliezen ze ook het weten omtrent voorouderzielen die in het landschap van de clan leven en opnieuw in de grootfamilie incarneren.¹⁶ De mensen geloven nu niet meer in ziel en geest. Het rationele bewustzijn gaat domineren over het archaische; in dat oude magische weten had men nog gevoel voor wat men in sprookjestaal *'de andere wereld'* noemt'.¹⁷ Het omslagpunt waarop het eenzijdig en rationeel-mannelijke in de geschiedenis gaat domineren, ligt in de vroege Bronstijd, rond 3000 v. Chr. De winst is dat het individuele bewustzijn groeit, maar dit gaat ten koste van de oude gemeenschapszin en de verbinding met *'de andere wereld'*. En juist die verbinding was al vele millennia lang de specialiteit van het vrouwelijke.

De vier lagen. Het is de tijd voor een vraag van Jeltsje. *'Zou je - voor diegenen die jouw boek nog niet hebben gelezen - iets willen toelichten over welke vorm / tekst een sprookje in die andere vrouwelijke variant dan krijgt? Heb daar nog niet zo beeld bij...'* Ik leg de vier cultuurhistorische lagen van het sprookje uit.¹⁸ Laag één en laag twee spelen zich af in het moederland, dus historische gezien de landbouwculturen die zich in West-Europa vanaf 5000 v. Chr. ontwikkelen. Laag drie speelt in de Bronstijd, de tijd van de omslag van moeder naar vaderland, vanaf 3000 v. Chr. Laag vier speelt zich af in het volle patriarchaat en strekt zich van de klassieke oudheid uit tot en met de 19^e eeuw; dat is de eeuw waarop de gebroeders Grimm de volksverhalen zijn gaan opschrijven. Ik laat de man-vrouwverhouding in de vier lagen kort de revue passeren.

1. De onderste laag: daarin speelt het verhaal zich af tussen de (wijze) Moeder die haar Dochter inwijdt.

2. De tweede laag brengt de verhouding in beeld tussen de Moeder, haar Dochter en een Zoon, de broer van het meisje. Hij komt in moeilijkheden en zij schiet hem te hulp; zij wijdt hem als Dochter van haar Moeder in.

3. De derde laag geeft de verhouding tussen de Erfprinses – hier de ingewijde en wijze vrouw - en de Held. De mannelijke Held moet allerlei inwijdingsproeven ondergaan om haar hand te krijgen en met haar te trouwen. De Broer uit de tweede fase ontwikkelt zich nu tot Held, al is hij dan nu nog afhankelijk van een vrouw omdat zij bepaalt of hij met haar mag trouwen. Later, vanaf 3000 v. Chr. gaat die Held zich anders gedragen; hij rooft en verkracht vrouwen; hij neemt zich een echtgenote en betoont haar en de eventuele dochters weinig respect.

4. Pas in de vierde en bovenste laag komt de patriarchale strenge Vader in beeld. Hij straft in een situatie van schaarste, dit een patriarchale omzetting van de oorspronkelijke overvloed. Óf de Moeder is gestorven óf zij is uiterst zwak en afhankelijk van de almachtige vader. De eigenlijke Erfprinses verwordt tot huissloof. Er is *geen* onderlinge solidariteit tussen de vrouwen in het sprookje, een typisch patriarchaal verhaalelement, vaak stiefzusters. Zij zijn jaloers of willen de naïeve, onschuldige en aan lager wal geraakte erfprinses kwaad doen. En dan is er als een duivel uit een doosje de Prins uit een verkoninkrijk. Hij ontpopt zich als redder van de Erfprinses in moeilijkheden ontpopt. Hij redt háár, terwijl het in oudere versies omgekeerd was: daar wijdde zij hém in.

De vraag van Fankla. Met deze uiteenzetting heb ik tegelijk een eerdere vraag van de zeer geïnteresseerde Frankla beantwoord. Zij had in een voorbereidende mail de uiterst patriarchale Grimm-versie van het sprookje ‘Het Boshuis’ ingebracht met de vraag hoe de angel uit de patriarchale verhaalelementen gehaald kunnen worden. Ik ga nog wat dieper op het terugvertalen van verhaalelementen in. Ook hierin is er een strenge vader en is de moederfiguur uiterst zwak. Er zijn drie dochters; de eerste twee zijn egocentrisch en denken alleen aan zichzelf: zij weigeren de dieren en de oude man in het verhaal te verzorgen. De derde doet dit wel en dan ontpopt de oude man zich in een betoverde koningszoon. Zij trouwen maar de zussen moeten boeten; het aspect van schuld en boete hoort ook niet thuis in de oerversie. Wel authentiek zijn het feit dat zij hém onttovert en dat er getrouwd wordt.

De reactie van Inge. Na dit alles volgt een reactie van Inge. *‘Ik ben officieel geschokt. Ik heb wat gegoogeld en besef dat het mooie boek van Grimm, de laatste versie met vrouw Holle voorop (tekeningen Charlotte Dematons) dus een bewerking van voorgaande bewerkingen is. Wat jammer. Ik dacht en hoopte dat uit deze sprookjes de oude wijsheid van de oerverhalen door zou klinken. Dat zal soms ook nog wel, maar dan toch vaak met een patriarchaal sausje eroverheen’.*

Het dilemma. Inge stelt vervolgens een praktische vraag: *‘Ik ben benieuwd naar ervaringen op school: wat te doen als de ene juf de ene versie vertelt en de andere een andere - kan dat gewoon naast elkaar?’* Ik antwoord dat ik zou proberen mijn collega’s ervan te overtuigen dat het voorlezen van een patriarchale sprookjesversie met de scheve man-vrouwverhouding en het vervormde inwijdingskarakter niet zinvol is. Het werkt de gezonde ontwikkeling van een kind dat de Nieuwe Tijd gaat vormgeven, niet in de hand.

De Nieuwe tijd. Belangrijk voor het tot stand komen van een nieuw mensbeeld met vrouwelijk en mannelijk in balans is om oude verhaalelementen in een cultuurhistorisch perspectief te plaatsen. Ze zo tot nieuw leven te brengen en op die nieuwe manier je eigen

versie of variant van het sprookje te bouwen. Oude verhaalelementen krijgen dan een nieuw jasje. Bijvoorbeeld: Jouw gedachten zijn energie. Gedachten zijn krachten... Lelijke gedachten verwonden de omgeving en maken ziek. Uiteindelijk komt die energie terug naar jou en verwondt ook jou. De gouden grondregel is: 'Wie goed doet, goed ontmoet' of 'wat je zaait zul je oogsten'. Je kunt via gedachten praten met bomen en planten, want ze zijn ook energie in manifestatie. Dieren, bomen en planten kunnen jouw krachtige gedachten voelen. Het is belangrijk goed voor ze te zorgen. Want: 'wie goed doet, goed ontmoet'. Laat je hoofdfiguren ingaan tegen opgelegde wetten die onrechtvaardigheid in stand houden. Laat ze naar eigen gevoel en naar Eigen Wijsheid handelen. Ze mogen eigenwijs zijn. Het mogen dwarsdenkers zijn. Laat ze ingaan tegen de bestaande normen en visies en zich inzetten voor gerechtigheid, verbinding en vrede. Dat zijn oeroude vrouwelijke kwaliteiten.¹⁹

Assepoester en de heilige vlam. Gebruik het symbool van het vuur en de vlam. Leer ze dat de mens een wezen van licht is dat afkomstig is uit de lichtwereld; een lichtgestalte die een weg volgt in een wereld met minder licht. Leer ze dat er lichtvonk in hun hart woont, dat is onlangs wetenschappelijk vastgesteld.²⁰ Die lichtvonk kunnen ze groter maken door goede gedachten en goede daden uit te zenden. Dat ze dan een gouden hart ontwikkelen. Leer ze die lichtvonk als een klein waakvlammetje uit te laten groeien tot een vlam. Leer ze die vlam in anderen aan te steken en uit te laten groeien tot een heilig vuur. Neem Assepoester, zij die het heilig vuur moest aanblazen of 'poesten'. Zij waakt over het haardvuur. Leer ze over het essentieel-vrouwelijke en essentieel- mannelijke.

Over oerbeelden. Ik maak de volgende stap en kom tot de kern. 'Om jullie het essentieel-mannelijke en essentieel-vrouwelijke duidelijk te maken, gebruik ik het beeld van de mannelijke en vrouwelijke geslachtsorganen. Ieder kent het beeld van de fallus. Symbolisch gezien gaat het langwerpige-mannelijke uit en naar buiten. Het is extravert en naar buiten gericht. Voor het vrouwelijke is daar het beeld van de ronde baarmoeder. Het is als een vat met leegte en rust dat gevuld gaat worden met zaad, met het licht van de indalende ziel of iets anders dat gebaard wil worden. Dat vat wil dat licht omvatten. De lege holte is bereid zich daarmee te vullen en dit in deze wereld te baren. Vergelijk het symbool met een soort kelk of graal. Wat maken deze beelden ons duidelijk? Dat alles een samenspel is. Dat als het mannelijke uitgaat, het vrouwelijke ontvangt. Het vrouwelijke zorgt voor rust en stilte, voor het donkere waarin het zaad kan ontkiemen. Wat betekent dit nu praktisch gezien in de vrouw-man-verhouding?

Het essentieel-vrouwelijke is naar binnen gericht. Het neemt afstand tot de buitenwereld om helder te krijgen wat voor effect het gebeuren in de buitenwereld in de binnenwereld heeft, wat het met iemand doet. Wat het doet met je gevoel, met je weten. Het weten zit binnenin. Het mannelijke in een mensenziel is dus extravert en op de buitenwereld gericht. Het vrouwelijke in een mensenziel houdt afstand van de buitenwereld en kijkt naar wat voor effect de buitenwereld op de binnenwereld heeft, kijkt naar oorzaak en gevolg, observeert, neemt waar, onderscheidt. Ziet wat er op innerlijk niveau met mensen gebeurt. Ziet het licht in de mens, de ziel van de mens. Neemt de tijd, rust en wacht af tot de tijd rijp is. Het remt het mannelijke soms af en leidt en begeleidt het. Door in de ruststand te zijn, is er een verticale verbinding zowel met Moeder Aarde als met de Vader in Hemel. Tegelijk is er een

vermogen zich empathisch met de ander te verbinden, zich in de innerlijke gevoelswereld van de ander te verplaatsen. Dat was het bindmiddel in de gemeenschappen der ouden.

Het beeld van de Wijze Vrouw. Dit beeld is zeer oud. De wijze vrouw kan in oude tijden door de sluier van de stoffelijke wereld de wereld van de energie zien bij bomen, planten en stenen (het levenslichaam). Daarnaast kan ze reizen in de wereld van de ziel, de astrale wereld (de gevoelswereld). Ze is helderziend, helderhorend en heldervoelend en haalt haar informatie uit andere dimensies of werelden. Haar gedachten hebben krachten. Zij is als loodsvijze van de walvis. Zij gidst de mensen, zij weet veel van kruiden en natuurgeneeswijzen af. Zij heelt en geneest, het lichaam én de ziel. Zij houdt de gemeenschap bijeen en zorgt dat ieder in die gemeenschap een rol vervult die past bij de ingeboren kwaliteiten.

Het orakel. Men raadpleegt haar als orakel. Aanvankelijk ziet men iedere vrouw als uitdrukking van dit goddelijk vrouwelijke principe, dat de verticale verbinding vormt tussen Aarde en Hemel. Vrouwen hebben in oude tijden een belangrijke functie als orakel en sjamane want zij zijn door de ontwikkeling van hun binnenwereld, hun innerlijke technologie, als geen ander in staat contact te houden met de verborgen en energetische werelden in de aarde en in de onzichtbare energetisch-geestelijke gebieden daarboven.

Baren van voorouders. Daarnaast worden de vrouwen in oude tijden zeer gerespecteerd omdat zij door de vele millennia heen in staat zijn in andere dimensies, tijdens een sjamanistische reis of een droom, voorouderzielen aan te trekken. Zij baren de kinderen en in die kinderen zorgen zij voor de wedergeboorte van voorouders. Zij hebben de sleutels van geboorte en wedergeboorte in handen.

Magische plaatsen. Zij baden in een bron, zij slapen bij het graf van een voorouder of omhelzen de wortels van de boom, de Holle-boom, waarin zij voorouderzielen aanwezig weten. Er is sprake van een 'dubbele conceptie'. Na de geestelijke conceptie, volgt dan de biologische conceptie en vervolgens wordt de overleden voorouder met al zijn/haar kennis opnieuw in de clan geboren. Vandaar de grote liefde en het grote respect van de ouden voor het jonge kind, vandaar het grote respect voor de oudere. Dat wat in het westen naar mijn idee in de wetenschappelijke literatuur onjuist als 'voorouderverering' wordt aangeduid, is niets anders is dan een *wereldwijd verspreid* en *levend* contact met voorouderzielen in de andere wereld, een contact dat door vrouwen onderhouden wordt.²¹

Het loopt tegen drieën aan. Ik vat samen. Hoe kun je deze oerwaarden in de dagelijkse praktijk van het klaslokaal brengen? Ik geef hun mee: ga in de vrouwelijke waarden staan. Zie de kinderen, zie wie zij in wezen zijn. Geef aandacht en liefde. Sta zelf als een huis; sta als een boom met wortels diep de aarde in en een kroon tot in de hemel. Wees goed geaard en let op een goede ademhaling. Wees je bewust dat je respectvol en vanuit stilte en rust met zielen werkt die vaak verder in bewustzijn zijn dan wij volwassenen. Zij gaan de Nieuwe Tijd vormen. Spreek en vertel uit je hart en sta hier volledig achter. Walk your talk. Wees het voorbeeld.

De afronding. Het is even voor drieën, tijd om af te ronden. Ik hoor tal van dankbetuigingen. Later lees ik op Teams de schriftelijke reacties van de groep. Jodi mailt: 'Oh wat is dit

heerlijk! Verfrissend, veel meer echt geestelijke kijk op de bekende sprookjes', zij stuurt een smile bij de tekst. In koor klinken de woorden 'dank en bedankt'. Later hoor ik van Ede dat zij heeft teruggekregen van de groep dat zij het een fijne en voedende les vonden. Woorden vallen als 'Ik zoek dit echt'.

Tot slot. Maar het mooiste komt nog. De studenten komen nog tijdens de les in actie: Inge stelt voor: 'Okay, wie doet er mee met sprookjes hertalen? Groepje maken?' Britta valt haar bij: 'als iedereen er eentje doet heb je 40 nieuw vertaalde sprookjes'. Ede valt haar bij: 'ja leuk een nieuw oud sprookjesboek met misschien de tip dat iedereen die wil werken met sprookjes geen angst heeft er mee te gaan stoeien'... Zou het dan echt gaan gebeuren waar Marika Ortmans en ik al zo lang op hopen? Zal dit de steen van verandering worden in de vijver van de sprookjesvertellers? Zal de steen kringen van verandering brengen in de klassieke opvattingen van docenten aan opleidingen, inclusief die der antroposofen? We wachten met spanning af...

¹ <https://www.motief.online/verborgen/boeken-boze-heks-motief-234-juli-augustus-2019/>

² Zie voor deze recensies van Marika Ortmans www.pansophia-press.nl onder recensies de recensie van *Vrouw Holle en de verborgen wijsheid in sprookjes. Nu naar een vrouwelijke wereldvisie (2017); *Vrouw Holle en het Gouden Hart. Het sprookje van Vrouw Holle voor mensen van nu (2018); *Weg met de boze heks en de slechte stiefmoeder. Vertellingen van het gouden hart. Grimmsprookjes voor mensen van nu (2019).

³ Zie boekpresentatie 'Weg met de boze heks en de slechte stiefmoeder' van 14 februari 2019 op www.anninevandermeer.nl onder artikelen 2019; zie over het bezoek aan diverse Grimm-musea in Duitsland 'Hommage aan de gebroeders Grimm', een verslag van 18 en 19 mei 2019 op mijn website.

⁴ Rudolf Meyer, *Sprookjeswijsheid. Betekenis en motieven*, Christofoor, Zeist, 1991, 155, 165, 206. Op p. 155: 'De sprookjes die we het laatst besproken hebben geven ons een beeld van de beproevingen die de menselijke ziel moet doorstaan wanneer deze ernaar streeft waardig bevonden te worden om de geest te ontvangen'.

⁵ Annine van der Meer, *Vrouw Holle en de verborgen wijsheid in sprookjes*, h 2 'Vrouw Holle, de redactie', 65-79.

⁶ Ibid., h 3 par 2 'Baba Yaga en Holle', 84-86 n 16 met verw. naar het werk van Andreas Johns, *Baba Yaga. The Ambiguous Mother and Witch of the Russian Folktale*, New York, 2004, 2010, 5, 40.

⁷ Zie de lezing 'Indiase mythen in vrouwelijk perspectief' voor de Saswitha opleiding voor Yoga en Wijsbegeerte; audio-opname aan te schaffen bij het instituut of onder <https://www.yoga-saswitha.nl/product/indiase-mythen-vrouwelijk-perspectief/>; zie ook de uiteenzetting over de verschillen tussen de Noord- en Zuid-Indiase versies van het Ramayana bij www.anninevandermeer.nl artikelen 2019 onder Sri Lanka reisverslag met de titel: 'SRI LANKA, PAREL VAN DE INDISCHE OCEAAN. DE TRAAK VAN INDIA. Op zoek naar de verborgen geschiedenis' Reisverslag van de Sri Lanka-reis van donderdag 29 november tot en met maandag 17 december 2018.

⁸ Zie voor de vijf methoden die de corrigerende schrijvers gebruikten het artikel 'The Lost Lady and de correcties van de schrijvers', juli 2012, artikel voor nieuwsbrief Academie Pansophia. www.anninevandermeer.nl artikelen 2012 naar de Engelse Oudtestamentica dr. Margaret Barker.

* Margaret Barker, *Revelation of Jesus Christ*, Edinburgh, 2000, 204-05; Barker, *The Mother of the Lord. Vol. 1: The Lady of the Temple*, London, 2012, register onder 'restoring' scribes, met vele verw.

* Annine van der Meer, *Van Sophia tot Maria. De wedergeboorte van de verborgen Moeder in de 21^e eeuw*, Geesteren, 2008, 120 n 8, 144 n 156 met enkele voorbeelden met verw.

* Annine van der Meer, *The Language of MA the primal Mother. The evolution of the primal image in 40,000 years of global Venus Art*, 586 register onder 'Israel, scribes', met een lange lijst van voorbeelden.

* Annine van der Meer, *Die Sprache unsrer Ursprungs-Mutter MA. Die Entwicklung des Frauenbildes in 40 0000 Jahren globaler 'Venus'-Kunst*, Rüsselsheim, 2020, register of Stichwortverzeichnis p. 660 onder 'Schriftgelehrten' en p. 656 'Korrekturen der Schreiber/Schriftgelehrten' met de vele verw.

⁹ Van der Meer, *Vrouw Holle en de verborgen wijsheid in sprookjes*, 629, zie register onder drie met tal van verw.

¹⁰ Van der Meer, *Vrouw Holle en de verborgen wijsheid in sprookjes*, h 4, 101-137 met een indeling van tal van Grimm-sprookjes naar jaargetijden.

¹¹ Van der Meer, *Vrouw Holle en de verborgen wijsheid in sprookjes*, 47 n 26. Hier wordt opgemerkt dat het verhaalmotief van de koe wel bij Ludwig Bechstein en Karl Paetov voorkomt, maar niet bij Grimm.

¹² Van der Meer, *Vrouw Holle en de verborgen wijsheid in sprookjes*, h 'De godin Holle in het landschap', 263-280.

¹³ Ibid., 268.

¹⁴ Ibid., 'de twaalf heilige nachten', 272 en register op p. 664 met tal van andere verw.; zie ook , zie ook 'de Wilde Jacht' op p. 272, 285, 498; zie ook register p. 665 over 'vooroudergeesten', 'voorouderwezens' en de vele verwijzingen naar 'voorouderzielen'.

¹⁵ Ik verwijs haar naar Passau in Duitsland en Innsbruck in Oostenrijk. Dit zijn plaatsen waar drie rivieren samenstromen. In Passau gaat het om een zwarte, een witte en een groene (groen staat hier voor rood). Op de oever boven die samenstroom is er een oud bedevaartsoord met in de kerk een witte, rode en zwarte Maria, zie van der Meer, *The Language of MA*, 294 afb [II.2.17] en *Die Sprache unsrer Ursprungs-Mutter MA*, [II.2.17].

¹⁶ *Van der Meer, *Vrouw Holle en de verborgen wijsheid in sprookjes*, h 5 'Het toversprookje in universeel perspectief', 155 n 43, 156 over de spirituele ontvangenis;

* Annine van der Meer, *Vrouw Holle en het Gouden Hart*, p. 121 n 157 met verw. naar het onderzoek van Jacques Gélis naar de spirituele ontvangenis of dubbele conceptie.

*Van der Meer, *Weg met de boze heks en de slechte stiefmoeder*, 65 n 38.

¹⁷ Van der Meer, *Vrouw Holle en de verborgen wijsheid in sprookjes*, archaisch bewustzijn, 45, 184, 263, 530, 538; 'rationeel bewustzijn, 93, 178, 196, 530, 545, 566.

¹⁸ Heide Göttner-Abendroth, *Die Göttin und ihr Heros*, München, 1980, 1986 (7e dr.), 133-171; Engelse vert. *The Goddess and her Heros*, Massachusetts US, 1995, 133-175.

¹⁹ Van der Meer, *Vrouw Holle en de verborgen wijsheid in sprookjes*, h 19 'Van hoofd naar hart', par 1.3 'Vrouwen als geboren vrede-stichters', 547 met verw. naar lit. Zie ook mijn boek over de Zwarte Madonna h 1.

²⁰ Van der Meer, *Vrouw Holle en de verborgen wijsheid in sprookjes*, h 19 'Van hoofd naar hart', par 2 'Het hart, nieuwe inzichten', 554.

²¹ Zie hierover mijn boek *Venus Ontraadseld*, Den Haag, 2020, h 1.